

HemBYGden

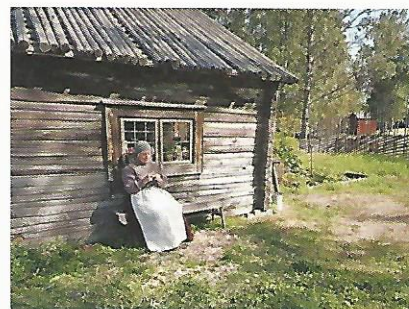
medelpad och ångermanland

nummer 2 • 2019 • 40 kronor

Tema
SOMMAR

LÄS I DETTA NUMMER

Ledare3

Ångermanlands Hembygdsförbund årsstämma.....4

Fornborgen i Stensätter.....5

Årsmöte i Medelpads Hembygdsförbund.....5

Murbergets friluftsmuseum sommaren 2019.....6-7

Sommarens kalendarium.....8-14

Mannaminne i Nordingrå.....15

Carpelans i Fors.....15

Ångermanländska diktare på mål.....16-17

Sixten Hultins minnen del 1.....18-20

Föreningen DIS-MITT.....21

Det kom ett brev.....22

Boktips.....23

Sommar på Västernorrlands museum.....24

HemBYGden

medelpad och ångermanland

Ansvarig utgivare

Margareta Johansson

Tel 070 263 38 50

margareta@vaxtfoto.se

HemBYGden i Medelpad och Ångermanland

Tidningen utges av Medelpads
och Ångermanlands Hembygds-
förbund i 4 nummer årligen.

Distribueras gratis i 10 ex till
samtliga hembygdsföreningar
anslutna till förbunden.

Prenumeration

Prenumeration 150 kr/år, sättes
in på BG 687-6163, ange

Prenumeration Hembygden
samt ditt namn och adress.

Redaktionskommitté

■ Margareta Johansson

Tel 070 263 38 50

margareta@vaxtfoto.se

■ Lena Landin

Tel 072 527 40 31

lena.landin@ramvik.com

Grafisk produktion och tryck

Ågrenshuset Produktion, Bjästa

Besök våra hemsidor

www.hembygd.se/medelpad

www.hembygd.se/angermanland

Omslagsbild

Pixabay

Kommande nummer

Tema: Skogen – en del av vår själ

Manusstopp

22 augusti

SSN 1100-0554

LÖRDAGSKVÄLL

(August Strindberg, ur *Dikter* 1883)

Vinden vilar, viken ligger som en spegel,
kvarnen somnar, seglarn tar ner segel.
Oxarna bli släppta ut i gröna hagen,
allting rustar sig till vilodagen.

Morkullsträcket drager över skogen,
drängen spelar dragklaver på logen,
förstukvisten sopas, gården krattas,
trädgårdssängen vattnas och syrener skattas.

På rabatten ligger barnens dockor
under brokiga tulpaners klockor.
Bolln i gräset lagt sig i skym unnan,
och trumpeterna drunknat uti vattentunnan.

Gröna luckor äro redan slutna,
låsen stängda, reglar skjutna,
frun går själv och släcker sista ljuset,
snart i drömmar sova hela huset.

Ljumma juninatten slumrar stilla,
still står gårdens nötta vädervilla,
men i stranden ännu havet gormar;
det är bara dyningar från veckans stormar.

Sommar, sommar, sommar...

Men hörni... det kanske blir en sommar i alla fall? Det sa de i alla fall på min TV idag.

LEDARE

LENA LANDIN

ordförande Ångermanlands hembygdsförbund

MARGARETA JOHANSSON

ordförande Medelpads hembygdsförbund

Men man hade böljat misströsta efter att ha lurats av APRIL med högsommarvärme, som skrämde igång lövsprickning som med ett kanonskott och växterna i rabatterna blev nyfikna och tittade upp ur "svartjorden" och undrade vad som pågick.

Men så kom MAJ med kyla, regn och snö! Och inte lite heller av vare sig snö och minusgrader! Allt stannade upp och "frös", precis som bilden på vår TV när vi ser på Play med dålig nätmottagning! Det frös inte bort, tack och lov, utan bara stannade till, som om det höll andan och nu har det fortsatt där det var, trots "frysperioden"-ändock lite tidigare än normala vårar. Det är så grönt att det nästan gör ont i ögonen och björkarnas skira löv lockar och ljusar i varianter av grönt, orange och brunt (nästan som höstfärger) ger mig lust att måla eller sticka i de vackra färgerna

Äsch, nu får det vara slut på det här lyriska tramset! Nu börjar vi på riktigt! Sommaren pockar på. Tunnbrödets Dag har just avlöpt och allt fler har fått upp ögonen att vara med. Vi har haft en ordföran-

deträff i Ångermanland och insett att det är ett bra sätt att lära känna varandra för närmare samarbete kanske. Vi kommer att göra om det. Uppropen skallar på Facebook om städning på hembygdsgårdarna. Nu drar det ihop sig! Programbladen har också i skrivande stund börjat trilla in. Många ser riktigt spännande ut men visst kan man önska att fler hade öppet lite mer under sommaren och även in i augusti. Vi har skatter att visa upp och både hemvändare och turister söker sig just till hembygdsgårdarna och säsongen är kort nog. Nyttja villiga medlemmar som gårdsvårdar! Och allt behöver inte hända i juli överallt!

Vi ser nu fram emot fler anmälningar till Hembygdens Dag på Murberget den 10/8 – så snart som möjligt! En viktig dag för hembygdsrörelsen att visa upp sig och få nya medlemmar! Till dess önska vi alla en trevlig Nationaldag, dito skolavslutning och en Glad midsommar med mycket jobb och mycket folk och mycket klirr i kassan! ■

Ångermanlands Hembygdsförbund årsstämma

Ångermanlands Hembygdsförbund höll sin årsstämma den 6 april på Bollsta Folkets Hus. Värddar för dagen var Bjärträ Hembygdsförening och Föreningen Lugnviksbilder. ÅHF har 42 anslutna hembygdsföreningar, drygt 80 personer inkl. ombud deltog vid stämman.

Den trevliga dagen började med fin sång och musik av Karin Sundelin och Åke Wiberg.

Till min syster, Strövtåg i hembygden, Visa från Ådalen var några exempel som framfördes. Karin spelade bl.a. på ett för oss obekant instrument ett s.k. Hackbräde som hon köpt i Bayern.

Anders Bodin, Boteå gjorde en intressant presentation av 15 olika ångermanländska författare och böcker som de skrivit på mål. Ett mycket uppskattat programinslag. (läs mera av A.B. i denna tidning)

Därefter berättade Svea Larsson inspirerande om de kulturhistoriskt intressanta

platserna som besöks under hennes "Vandring i Bollsta". Vandringen börjar vid masugnen från 1741, därefter till Udden, över bron vid herrgården. Där byggdes bostäder till arbetarna. Vidare till Sågen, idag en modern såg. Kejsarstaden blir nästa stopp, arbetarbostäder som rustats och fick tidningen Expressens miljöpris 1980. Vandringen fortsätter till Bollsta Folkets Hus där lunch intas. En visning av konsten som finns i byggnaden ingår, konst av lokalt duktigt erkända målare. Så vidare till Johannisberg, en herrgård med bl.a. vackra målningar i taket. Johan (Jo-

hannes) Nyberg sjökapten, var den förste ägaren. Den intressanta vandringen avslutades med ett besök på Stenskolan. Den vackra skolan har genomgått en renovering med initiativ av folk från bygden, flera med ett engagemang i Ytterlännäs hembygdsförening. Stenskolan används idag av föreningslivet med dess olika typer av verksamhet. Ångermanlands Hembygdsförbund har idag sitt kansli där och våra styrelsemöten hålls där, förutom när vi besöker hembygdsgrändar i vårt landskap.

Den goda lunchen intogs på Restaurang Klasson som

finns i huset. Därefter vidtog stämmoförhandlingar. Lena Landin omvaldes till förbundsordförande.

Utdelade av ÅHF.s högsta utmärkelse för förtjänstfullt arbete i hembygdsrörelsen gick till Marianne Wallgren, Nätra och Stig Nordström, Grundsunda.

För första gången delade ÅHF ut priset "Årets Hembygdsförening" och det tillföll Nätra Hembygdsförening. ■

Ulla Nätterlund

DET FINNS KNAPPAST NÅGON LIKNANDE PLATS I HELA SVERIGE

Mannaminne i Nordingrå är ett myllrande, färgstarkt och ständigt växande all-konstverk.

En kulturmiljö för allehanda konstnärliga möten, musikaliska överraskningar och engagerande kreativitet för alla åldrar. Ett besök i Höga Kusten är helt enkelt inte komplett utan ett besök på Mannaminne.

Mannaminne består av ett 50-tal byggnader och fordon från hela världen. Spårvagnar, bilar, båtar samsas med en ungersk bondgård, kinesisk paviljong, norsk stavkyrka, rundloge och ett dragspelsmuseum. Bland mycket annat. Här finns även det konstnärligt utsmyckade Hotell Sestola med sina 15 rum och även en nyrenoverad restaurang. Besöksäsongen är sprängfylld av kulturell verksamhet, från tillfälliga utställningar, teaterföreläsningar och konserter till den återkommande och välbesökta New Orleansfestivalen.

Samtidigt som Mannaminne är ett slags stort friluftsmuseum är det en plats som inte stannar till och nöjer sig med det som redan finns. Det är snarare en verksamhet försatt i konstant utveckling. Varje år erbjuder något nytt på programmet. Det kan vara ett nytt hus eller rent av ett nytt museum, men allt som oftast är det nya spännande utställningar eller ny verksamhet.

Passa på att ta med hela familjen för ett minnesvärt besök på Mannaminne.
<https://www.mannaminne.se/>

CARPELANS I FORS

Werner Wångströms bild från 1908 visar den ståtliga herrgård som en gång fanns vid Nätraälven i närheten av Fors kraftstation. Platsen kallades "Jeanettenborg".

Egentligen är det fel att säga Fors, marken hör egentligen till Fröstdals by, men det var betydligt närmare till Fors som låg inom synhåll. Här vid älven etablerades ett sågverk samt en smälthytta för nickel- och kopparhaltig malm som bröts i Förnäraberget. I juli 1856 var "Fröstdals nickelverk" till salu enligt en annons i Aftonbladet. Efter gruvbolagets tid ägdes och beboddes gården av kaptenlöjtnanten Axel Wilhelm Zakarias Carpelan (1825–1892) med familj. Ett jordbruk och mycket

tjänstefolk hörde naturligtvis till. Han var kompanichef för båtsmännen (flottans soldater) i norra Ångermanland.

I Nätra fanns 22 båtsmansrotar med tillhörande torp. Båtsmännen hette exempelvis Bråttom, Wrång, Björs, Djerf, Bröms, Hummel, Ytter och Smålänning. Det ska enligt uppgift ha funnits en arrestlokal på gården för manskap som inte skött sig. Kapten Carpelan sägs ha varit en stor djurvän, förutom hästar och kor fanns det ankor, gäss och många katter och

hundar på gården. Efter hans bortgång fick Jeanettenborg en ny ägare vid namn Johan Edblad som dock inom kort sålde hemmanet till Näske Ångsågs AB. Johan Edblad var gift med Maria Margreta Näslund från Hagaris som var syster till handlaren J. O. Näslund, vilken kom att gifta sig med Carpelans dotter Emma. År 1899 köpte Forss AB i Köpmanholmen egendomen och ett antal arrendatorer och kraftstationsföreståndare bebodde stället under de kommande decen-

nierna. På 1950-talet var gården tom och förfallen och 1960 revs huset, idag finns endast grundrester kvar och en ruin av ladugården. Skogen har sedan länge återtagit åkermarken. Mera om Carpelan och mycket annat finns att läsa på Alf Lindströms innehållsrika hemsida "Hembyrn" (hembyn.kaoos.se). ■

Magnus Näslund
Nätra Hembygdsförening

ÅNGERMANLÄNDSKA DIKTARE PÅ MÅL

Utifrån mitt föredrag vid ÅHF:s årsstämma, följer nu en resume' över ångermanlänningar som nyttjat dialekten som uttrycksform. Det kan säkert finnas ännu fler, men detta är en sammanställning utifrån min vetskap om tryckta böcker, skrifter och liknande

En tidig föregångare var LA (Lars August) Ledin. Han var född 1877 i Knäsjön, ett torpställe där Sollefteå och Ytterlännäs socknar möts. Efter att i Sollefteå lärt sig till militärskräddare, hamnade Ledin så småningom i Härnösand. Där försörjde han sig bl.a. som luddmakare, och var en tid anställd på Läns museet Murberget. Då hade Ledin sin produktivaste period (1920- och 30-talen), med ett flertal bokutgåvor, och gav t.o.m. några årgångar ut en tidning; "Ångermanlänningen". Han var även ute och uppträdde, och kallade sig då "Ådals-Lars". Idag är det naturligtvis svårt hitta några originalutgivningar, men i senare tid finns 2 nytryck; "Lyrik och prosa" (1977), och "Skrömta" (1980).

Så ett hopp fram till 1970-talet. Då publicerades Nisse Berglund, född i Viksjö, men bosatt sitt vuxna liv i Högsjö. Han gav ut två böcker som innehåller både dikt och prosa, mestadels på mål. "De hånne berättar jag bära för dag" och "Bygdeberättelser".

1976 kom så ett genombrott och renässans för ångermanländskan: Birger Normans "Utanikring". Den blev en makalös framgång, och fick nytryckas i omgångar. Det finns ingen exakt siffra på upplagan, men den har sålts i storleksordningen 30-35

000 exemplar. En diktbok-på dialekt! En unik företeelse i svensk litteratur. Här ska också nämnas att en stor orsak till bokens popularitet, var Marin Westerholm (från Häggdånger, senare Nyland och Härnösand). Martin tolkade och framträdde (bl.a. i TV), och kom att bli en stor ambassadör för framförallt Birger Normans verk. Efter "Utanikring" kom även en uppföljare "Speleka", som också sålde bra, mellan 10-15 000 stycken. Det finns ett Birger Normansällskap, vilket på hans uppväxtort Svanö, tillskapat ett minnesmärke "Sånger vid floden". Där arrangeras varje sommar "Birger Normandagen", där det utdelas ett Birger Normanpris. Den förste pristagaren (2011) var just Martin Westerholm. Birger Norman kom att bosätta sig i Stockholmstrakten, och hade ett brett författarskap; poesi, dramatik, repotage, noveller. Det måste också betonas "Utanikring" och "Speleka"s betydelse som inspirationskällor. Inte mindre än 10 ångermanlänningar har följt i Normans spår, och publicerat sig på sina lokala mål - i diktform! Få, om ens något annat landskap, kan uppvisa något liknande.

Den mest kände, och en portalfigur för sitt ursprungs dialekt, är givetvis Nicke Sjödin. Född och uppvuxen i

Röån utanför Junsele, senare Sollefteå med en tjänst som lärare. Till skillnad från Birger Norman var Nicke ute och läste sina dikter själv. Han var en riktig underhållare och estradör, och kom att bli mycket populär. Dessutom väldigt produktiv - 15 böcker på mål. Efter Nickes för tidiga bortgång lever han vidare på flera sätt. Ulrika Boden har på cd-skiva sjungit in Nickes översättningar av religiösa sånger till Junselemål; "Körksangern". Det finns även en film; "På min breda fula dialekt". Familjen har också instiftat ett pris "Till Nicke Sjödens minne", där Ulrika Boden varit en av mottagarna.

Vidare Folke Ahlberg, från Brunne Stigsjö, men bodde länge i Örnköldsvik med anställning som socialchef. Flyttade på äldre dar tillbaka till Stigsjö, och var en drivande kraft i Janne Vängmansällskapet. Gav ut boken "Skärvor", med både mål och inslag av svenska.

Verner Mellberg, var född i Norrtjärn på det som benämns "ullångersfjälle". Flyttade sen "nerpåbyn", till Åskja och försörjde sig som lastbilschaufför. Hans bidrag heter "Hajj hört".

Eftersom temat är ångermanlänningar inbegrips även den del av landskapet som 1974 flyttades över till Strömsunds kommun och Jämtlands län. Anders Hedin var

född i Jansjö utanför Backe. Han kom att arbeta inom trädgårdsnäringen (mest i Medelpad), men levde som pensionär i Bräcke. Han gav ut 2 skrifter; "Gammelfolkå" och "Oppitok" - dikter på nordångermanländska.

Glädjande nog finns det många ordlistor upptecknade, alltifrån by-socken-landskap. Vissa är väldigt utförliga med fonetisk skrift, ändelser mm. De flesta är dock uppställda som alfabetiska register. Ett exempel är Bengt Westin, från Strinne Bjärtrå, som sammanställt över 800 ord och uttryck i "Hemspråke", med förklarande teckningar där så behövs. Men han kan poesi också: "Dikta på hemspråke". Bengt Westin bor numera i Bollstabruk, och ägnar sig mycket åt att dokumentera älvtrafiken, sjöfart, båtar. Även medförfattare i en bok om statens vägfärjor; "De gula färjorna".

En diktare som även är riksspelman på fiol, är Erland Öhman från Ramsås utanför Ålandsbro. Han har gett ut "Människa Visor och Dikter", samt en EP-skiva "Ångermanländska Monologer", i mer svensk version. Kuriosa är att Erland tillsammans med tidigare nämnda Martin Westerholm och Folke Ahlberg, tillhörde den kärngrupp som bildade Janne Vängmansällskapet.

Hildon Mattsson från Vännersta, Nordingrå har skrivit "Dikter på bygdemål från Höga Kusten", som även innehåller en ordlista. Hildon kom tidigt till Sollefteå, där han kom att bo i över 50 år. Först som ombudsnan för Centern, och därefter närmare ett kvarts sekel chefredaktör för tidningen Nord-Sverige (som då hade säte i Sollefteå).

2008 dyker det så upp en "nolaskogsar"; Sune Hörnström från Å, Sidensjö. Men han gav inte ut någon bok utan en cd-skiva: "Int vare pa da vise föör". Värt att notera är att samtliga 25 dikter är på rimrad vers! Sune kom att bli verksam i Solberg som lärare i över 30 år, och beskriver därför dikterna som en blandning mellan Sidensjömål och Solbergsdialekt.

Så till en bonde från Undrom, och boken jag skrivit: "dagsens sanning". Jag hade uren att läsa i tidningen om en pensionerad illustratör, Alf Lannerbäck, som flyttat till Nyadal. Han visade sig vara behjälplig med illustrationer till dikterna. Någon mil från Undrom, i Häggbränna, bor det delar av året en konstnär; Björn Krestesen, som lånade ut en litografi till omslaget. Han gav också ett värdefullt råd: läs in dikterna på cd tillsammans med boken! Det har visat sig bli ett mycket uppskattat mervärde. Dialekt i skrift kan vara svårbegripligt,

men att lyssna hjälper förståelsen med rytm och betoning. Egentligen är det också logiskt då dialekt är ett talspråk. I sig var iden inte ny, då det tidigare getts ut separata LP-skivor, kassetband och cd på mål. Men mig veterligt är det här första utgåvan på dialekt, där skrift och tal är i "en förpackning". Då jag efter "bokdebuten" upplevde en efterfrågan på den sedan länge slutsålda "Utanikring", kom det att bli en nyutgåva, kompletterad med ordlista och dikterna inlästa på cd.

Den senaste (förhoppningsvis inte sista) som publicerat sig på mål, är Eric Björklund, från Bötsle i trakten av Älandsbro. Han har gett ut 4 diktsamlingar, den senaste "På upploppet" i närtid, 2019. Eric Björklund bor sedan länge i Stockholm, där han författat flera böcker, bl.a. om Petsamotrafiken, och varit chefredaktör för Svensk Åkeritidning.

Avslutningsvis, utan att bli alltför patetisk, ångermanländskan passar för dikt! Den rytmiska språkmelodin, de uttrycksfulla orden, ofta laddade med kraft och energi, skapar en poesi. Du höre fäll? ■

Anders Bodin

Ångermanlands hembygdsförbunds Jubileums- och minnesfond

Kom ihåg vänner och anhöriga med en gåva till fonden för att gynna verksamheten fr.a. med barn och unga.

Bg 687 – 6163

ÅHF Uppge Gåva till minne av.. XX
För Minnesblad: 072 527 40 31
Lena Landin.

DET KOM ETT BREV

Ett underbart budskap från framtiden! Det finns hopp för hembygdsrörelsen när man läser om Johannes och hans synpunkter. Ingen kritik mot hans förening, som är vår största och en väl fungerande sådan men må vi lyssna på de unga som har synpunkter och idéer och ge dem en plattform – varför inte en styrelseplats? Man kan adjungera! De unga måste få höras. Vi har en "Greta Thunströms-effekt" på fler punkter än miljö och klimat men dess två genomsyrar nu våra efterträdare och vi måste delta, också i hembygdsrörelsen. Vi tror att det finns fler "Johannesar" om vi spetsar öronen! Det är de som ska ta över!

Med Johans tillstånd publicerar vi hans inlägg och hoppas att fler ungdomar hör av sig och får plats i våra åldriga led!

(Redaktionen)

Hej!

Jag heter Johannes Ulander och är 15 år och kommer ifrån Husum, min förening heter Grundsund hembygdsförening.

Min mormor jobbar på hembygdsgården på somrarna som serveringsansvarig mm. hon har dragit in mig i denna rörelse!

Jag brukar sommarjobba i serveringen på somrarna, där brukar jag grädda våfflor till alla gäster som kommer.

Är också med och arrangerar midsommarfirandet och vår hembygdsfest.

Under sommaröppet på hembygdsgården, från midsommar och till första veckan i augusti har vi även en smedja och en handelsbod öppna. Man kan säga att jag är lite av en "allt i allo" på hembygdsgården under sommarlovet, får skylla på min mormor!

Föreningen äger många hus i Grundsunda gamla socken, hela 19 st.

I helgen (25/5) var vi medarrangör till Husumdagen som firades nere på "Brägårn", en äldre benämning av den del av Husum som ligger inte så långt ifrån vår stora fabrik. Då var vårt arbetarmuseum "Sjödinsgården" öppet med kaffeservering och div försäljning, i den närbelägna bagarstugan bakade vi (även jag) tunnbröd i dagarna två!

Under våren och hösten brukar skolklasser komma på besök till Hembygdsområdet och Sjödinsgården för att se, höra och lära om hur det kunde se ut och vara förr i tiden, då visar vi gamla fotografier från bygden och gamla bruksredskap. När skolan gör sina besök brukar det vara för det mesta Stig Nordström och Doris Hamberg som visar runt och berättar.

Den stora frågan vi nu har i vår förening, HUR ska den utvecklas in i framtiden, ska vi fortsätta samla på "gammgrejen" som förmodligen alla föreningar gör eller gjort? Jag tror och vill att vi skall sätta ett STOPP, det vi har det ska vi bevara, men en stor gallring behövs.

Ungdomskommitté: Måste för vår framtid komma igång. Vi har kontakter med skolan och brukar besöka de lägre klasserna och berätta om livet förr. När Stig kommer dit brukar barnen säga "Nu kôm han från förri tiin".

Dessutom brukar skolan besöka hembygdsområdet vår eller höst. Varför inte en egen sida/artikel i varje nummer av Grundsunda Skorven.

Miljöarbete: ETT MÅSTE, föreningen måste engagera sig ännu mer i det som påverkar vår miljö negativt, vara kritisk, engagera, påverka och söka lösningar.

Samhällspåverkande idéer: Så verkade föreningen förr, under 60 – 80 talet la föreningen sig i mycket lokalt i Grundsunda, Bör återupptas igen!

*Johannes Ulander,
Grundsunda Hembygdsförening*